

MATERIJAL BR. 7

PRIČE ŽRTAVA DJEČJEG RADA

TIM BR. 1

1. [John Allett](#) zaposlio se u tekstilnoj tvornici kad je imao 14 godina. Kad su mu bile 53 godine, 21. 5. 1832. odgovarao je na pitanja Michaela Sadlera i njegova odbora u Donjem domu britanskog parlamenta.

Pitanje: Recite nam je li se povećavao broj sati rada?

Odgovor: Kad sam se zaposlio u tvornici, radio sam nekih 11 sati na dan, no s vremenom se broj sati povećao na 15, 16, a ponekad i na 18 sati. Kad promatram svoju djecu, čini mi se da su dosta živahna, ali pred kraj tjedna postaju umorna.

Pitanje: Jesu li gotovo stalno na nogama?

Odgovor: Stalno. Nikad nema odmora.

Pitanje: Jesu li izrazito pospana?

Odgovor: Vrlo pospana. Uvečer me je najmlađi sin pitao: „Tata, koliko je sati?“ Odgovorio sam: „Sedam.“ „Oh! Znači još samo dva sata do devet?“ Ne mogu to podnijeti. Pomislio sam da bi mi gotovo bilo draže da umru od gladi, nego da ih se tako iskorištava. Kad smo bili nadomak kućnih vrata, čuo sam ga kako doziva: „Mama, je li moja večera spremna?“, a kad sam ga spuštao s leđa, vidio sam da je zaspao prije nego je uspio večerati.

Pitanje: Kad je to dijete prvi put išlo u tvornicu?

Odgovor: Kad mu je bilo šest ili sedam godina.

Pitanje: Ima li više nesreća pred kraj dana?

Odgovor: Znam za više nesreća ujutro nego navečer. Jednoj sam i osobno svjedočio. Dijete je obrađivalo vunu, što znači da ju je pripremalo za stroj. Ali remen ga je obuhvatio jer je bio jedva budan i povukao ga je u stroj. Jedan ud pronašli smo na jednoj strani, drugi na drugoj, a dijete je bilo sasječeno na komade; stroj mu je povukao cijelo tijelo i zgnječio ga.

KUĆA EUROPSKE POVIJESTI

2. [Elizabeth Bentley](#) rođena je u Leedsu 1809. godine. Zaposlila se u tvornici lana sa šest godina. 4. lipnja 1832. Elizabeth je odgovarala na pitanja Michaela Sadlera i njegova odbora u Donjem domu britanskog parlamenta. Ispričala je kako je rad u prostoriji za vlačenje ozbiljno naštetio njezinu zdravlju: „Bilo je tako prašnjavo da mi je prašina napunila pluća, a posao je bio vrlo težak. Zdravlje mi se toliko pogoršalo da bih, pri spuštanju košara, osjetila kako mi se sve kosti pomiču.” Objasnila je da je sada „znatno deformirana”. Nastavila je priču: „Bilo mi je nekih 13 godina kad su problemi počeli, a od tada je sve gore.”

Pitanje: Koje je bilo Vaše radno vrijeme?

Odgovor: U djetinjstvu sam radila od pet ujutro do devet navečer.

Pitanje: Koliko je vremena bilo dozvoljeno dopušteno za obroke?

Odgovor: Imali smo pravo na četrdeset minuta u podne.

Pitanje: Jeste li imali predviđeno vrijeme za doručak ili piće?

Odgovor: Ne, uzimali bismo ga kad smo mogli.

Pitanje: Jeste li imali (dovoljno) vremena da ga pojedete?

Odgovor: Ne, morali smo ga ostaviti ili ponijeti kući, a ako ga nismo ponijeli, nadglednik bi ga uzeo i dao svinjama.

Pitanje: Ako ste malo usporili ili kasnili, što su onda radili?

Odgovor: Tukli nas remenom.

Pitanje: Koji ste posao obavljali?

Odgovor: Vagala sam u prostoriji za vlačenje.

Pitanje: Koliko dugo ste ondje radili?

Odgovor: Od pola šest do osam navečer.

Pitanje: Kako je u prostoriji za vlačenje?

Odgovor: Prašnjavo. Ne vidite jedni druge od prašine.

Pitanje: Je li rad u prostoriji za vlačenje utjecao na Vaše zdravlje?

Odgovor: „Da. Bilo je tako prašnjavo da mi je prašina napunila pluća, a posao je bio vrlo težak. Zdravlje mi se toliko pogoršalo da bih, pri spuštanju košara, osjetila kako mi se sve kosti pomiču.”

Pitanje: Jeste li znatno deformirani zbog tog posla?

Odgovor: Jesam.

Pitanje: Kad su se ti problemi pojavili?

Odgovor: Bilo mi je nekih 13 godina kad su problemi počeli, a od tada je sve gore. Kad mi je majka umrla, morala sam se brinuti sama za sebe.

Pitanje: Gdje sada živite?

Odgovor: U ubožnici.

Pitanje: Jeste li potpuno nesposobni za rad u tvornici?

Odgovor: Da.

Pitanje: Htjeli ste raditi dokle god ste mogli, od najmlađe dobi?

Odgovor: Da.

Pitanje: I uzdržavali ste svoju majku koja je ostala udovica dokle god ste mogli?

Odgovor: Da.

TIM BR. 2

1. **John Birley** rođen je u Bethnal Greenu, u Londonu 1805. godine. Otac mu je umro kad je imao dvije godine. Majka mu se razboljela i 1810. zajedno sa sestrom poslan je u ubožnicu u Bethnal Greenu. Birley je kasnije komentirao: „Imali smo ukusnu hranu, dobre krevete i slobodno vrijeme dva do tri puta tjedno. Naučili smo čitati i prema nama su se u svakom pogledu ponašali ljubazno.”

„Iste godine kad mi je majka umrla, imao sam tada između šest i sedam godina, neki je čovjek došao tražiti siromašnu djecu za naučnike. Svima nam je naređeno da dođemo u prostoriju za sastanke, nas četrdesetak. Dvadesetak muškaraca sjedilo je za stolom, s olovkama i papirima pred sobom. Prozivali su nas, jednog po jednog. Svi smo stajali u redu pred njima. Prozivali su me i iskoračio sam u sredinu sobe.” Čovjek me upitao: „Dakle, Johne, ti si dobar momak, želiš li ići na selo?” Odgovorio sam: „Da, gospodine.”

Birley je odvezen u Buxton u Derbyshireu. „Stigli smo u Buxton u četiri sata u subotu poslije podne. Ondje su nas čekala natkrivena kola. Svi smo sjeli u njih i odvezli se do kuće za naučnike u mjestu Litton Mill, oko šest milja udaljenom od Buxtona. Kola su se zaustavila i prišli smo kući, gdje smo ugledali gazdu koji nas je došao pregledati i odrediti gdje će nas se smjestiti. Donijeli su nam večeru. Bili smo jako gladni, ali je nismo mogli pojesti. Bila je to zobena pogača iz Derbyshirea kakvu nikad prije nismo vidjeli. Bila je kisela poput octa.”

John Birley je ustanovio da je postao radnik naučnik u mlinu Cressbrook Mill. „Redovno radno vrijeme bilo nam je od pet sati ujutro do devet ili deset navečer, subotom do jedanaest, a često i dvanaest sati u noći, dok su nas nedjeljom slali da čistimo strojeve. Nije bilo dopuštenog vremena za doručak, sjedenja za ručkom, niti je bilo vremena za čaj. Odlazili smo u mlin u pet sati i radili do negdje osam ili devet, kad su nam donijeli doručak koji se sastojao od kaše skuhanе na vodi, s komadima zobene pogače i lukom kao začinom. Ručak se sastojao od zobene pogače iz Derbyshirea narezane na četiri komada i poslagane u dva reda. Jedan je red bio namazan maslacem, a drugi šećernim sirupom. Pored zobene kaše stajali su limeni vrčevi s mlijekom. Popili smo mlijeko i sa zobenom pogačom u ruci vratili smo se na posao, bez sjedenja. Nastavljali smo raditi do devet ili deset navečer dok se vodenica nije zaustavila. Tada smo prestajali raditi i vraćali se u kuću za naučnike udaljenu oko tristo metara od mlina. Bila je to velika kamena kuća, okružena zidom visine 2-3 metra, s jednim vratima koja su bila zaključana. U njoj je bilo mjesta za oko 150 naučnika.”

Poput većine naučnika, prema Birleyju se postupalo vrlo okrutno. „G. Needham, gazda, imao je pet sinova: Franka, Charlesa, Samuela, Roberta i Johna. Sinovi i nadglednik Swann šetali su se gore-dolje po mlinu sa šibama od ljeske. Frank me je jednom toliko istukao da se i sam uplašio. Mislio je da me ubio. Udarao me je po sljepoočnicama tako da sam izgubio svijest. Jednom me srušio i prijetio mi štapom. Da zaštitim glavu, podigao sam ruku, po kojoj me je potom udario svom snagom. Slomio mi je lakat. Još i danas imam ožiljke i osjećam bol na tom mjestu, i tako će biti do kraja mog života.”

Birley je odlučio obavijestiti ubožnicu Bethnal Green o svojoj sudbini: „Odlučio sam da bi gospoda iz općine Bethnal Green trebala saznati kako se prema nama postupa, pa sam napisao pismo s Johnom Oatsom i predao ga u poštanskom uredu u Tydeswellu. Pismo je neovlašteno otvoreno i predano starom Needhamu. On nas je pretukao štapom s kvrgom tako da smo jedva mogli puzati. Nakon nekog vremena obišla su nas tri gospodina iz Londona. No, prije nego što smo išli na ispitivanje, oprali su nas i očistili te naredili da im kažemo da nam se sviđa rad u mlinu i da se prema nama dobro postupa. Needham i njegovi sinovi bili su s nama u sobi tijekom ispitivanja. Pitali su nas kako se

KUĆA EUROPSKE POVIJESTI

prema nama odnose, na što smo odgovorili ono što nam je naređeno, ne usuđujući se postupiti drugačije jer smo znali što bi se dogodilo da smo im rekli istinu.”

U ljeto 1849. Johna Birleya intervjuirao je James Rayner Stephens. Johnova priča o njegovu radu u mlinu Cressbrook u djetinjstvu objavljena je u The Ashton Chronicle 19. svibnja 1849.

2. Svjedočanstvo jedne jedanaestogodišnje djevojčine, „Rani dani industrije”, str. 43., Istraga Odbora za rudnike (1842.):

„Već tri godine radim na dnu rudnika umjesto svog oca. Moram ući u jamu u dva sata ujutro i izlazim iz nje u jedan ili dva sata poslijepodne. Idem u krevet u šest navečer da bih mogla započeti sljedeći dan. U dijelu rudnika gdje ja radim nalazište je vrlo strmo. S teretom se moram penjati preko četiri kosine ili ljestvama da bih došla do glavne galerije rudnika. Moj je posao napuniti četiri do pet vagona, svaki od dvjesto kilograma. Moram prijeći taj put dvadeset puta da bih napunila pet vagona. Kad to ne ostvarim, dobijem batina. Drago mi je kad posao završi jer me on potpuno iscrpi.”

3. Zapisnik inspekcije (arhiv departmana Loire 88 M 21)

„U tvornici stakla g. Irénéa Laurenta u Vaucheu, 27. srpnja u 17:00 sati, Jean-Marie Januel, 8 godina, radio je u timu čiji posao počinje u 16 sati i završava u ponoć ... Uz dodatnu otegotnu okolnost da to dijete nije pohađalo nikakvu školu, nije imalo niti jednu knjigu i nije bilo upisano u registar radnika, što dokazuje namjeru da se tom djetetu uskrati naša zaštita.” „Dana 9. svibnja 1891. u 2 sata ujutro, uvjereni da se od nas skriva djecu koja rade noću, popeli smo se u potkrovlje koje se koristi kao spavaonica, gdje smo pronašli Grangera Josepha, skrivenog u krevetu u koji je legao potpuno odjeven, sa šeširom na glavi, cipelama na nogama, a u ruci je držao iglu kojom se izvlače niti iz tkalačkog stana. Na naše pitanje prvo je odgovorio da nije radio, da jednostavno spava odjeven, a onda je kasnije pred samim gospodinom Perrichonom rekao da je dio noćne smjene koja radi od ponoći do podneva. Stoga smo, ne usuđujući se ući u spavaonicu za djevojčice... obustavili istragu ionako uvjereni da od nas skrivaju maloljetne djevojčice koje spavaju potpuno odjevene.”

TIM BR. 3

William Dodd, A Narrative of the Experience and Sufferings of William Dodd, a Factory Cripple (Priča o iskustvu i patnji Williama Dodda, osakaćenog u tvorici) (1841.)

Sa šest godina postao sam razvrstavač vune. Dužnosti razvrstavač niti neće biti razumljive čitatelju, osim ako nije upoznat sa strojem za pređenje vunene pređe koji se naziva preslica. Preslica je stroj koji oblikom podsjeća na slovo H, s jedne strane je stacionaran, a drugi mu je pokretan i može se dogurati sasvim blizu ispod stacionarnog dijela, gotovo kao ladica na stoliću. Pokretni dio ili valjak pomiče se naprijed i natrag pomoću šest željeznih kotača u tri željezna utora, poput vagona po željezničkoj pruzi. U tom pokretnom dijelu nalazi se od 70 do 100 vretena, a sve ih pokreće jedan kotač za koji je nadležan prelac. Kad prelac dogura valjak blizu ispod stacionarnog dijela stroja, može postići određenu duljinu vlačanja za svako vreteno, recimo 25 ili 30 centimetara, koje zatim povlači unatrag i prede u niti. Nakon toga namata pređu oko vretena, ponovno vraća valjak gore i opet dobiva svježi stručak za vlačenje.

Razvrstavač hvata niti za vlačenje lijevom rukom, dvadesetak odjednom. Drži ih na nekih desetak centimetara od jednog kraja, a drugi kraj visi prema dolje; viseće dijelove prihvaća desnom rukom, jedan po jedan, radi razvrstavanja i vezanjem krajeva vune za vlačenje oko 5 centimetara jedan iznad drugog, trlja ih zajedno o platno izravnatom rukom. Mora biti vrlo vješt kako bi prelac dobio dovoljno materijala za rad. Dobar razvrstavač vune može pripremiti od 30 do 40 vretena za vlačenje.

Broj namota vune koji razvrstavaču dnevno prođe kroz prste vrlo je velik. Svako razvrstavanje zahtijeva tri ili četiri sukanja, na prostoru od 7,5 ili 10 centimetara, a stalnim trenjem koje ruke stvaraju dok trljaju niti o grubi omot oštećuje se koža i dolazi do krvarenja prstiju. Položaj u kojem razvrstavač obavlja posao zahtijeva da desna noga stoji naprijed, a desna strana tijela da bude okrenuta prema okviru. Pokreti koje čini dok se kreće ispred okvira radi razvrstavanja nisu ni prema naprijed ni prema natrag, nego klizni tako da mu desna strana tijela stalno stoji okrenuta prema okviru. U tom je položaju cijeli dan, dok su mu ruke, noge i oči stalno u pokretu. Lako se vidi da mu glavna težina tijela počiva na desnom koljenu, a to je gotovo uvijek prvi zglob koji nastrada.

Često sam radio na okviru dok više gotovo uopće nisam mogao hodati kući, a u tom stanju ljudi koji su primijetili da šepam, zaustavljali su me na ulici i savjetovali mi da više ne radim u tvornicama. Ali ja nisam bio svoj gospodar. Tijekom dana često sam brojao sate i računao koliko sati još moram ostati na poslu. Večeri sam provodio u pripremanju za sljedeći dan – trljajući koljena, gležnjeve, laktove i ručne zglobove uljem itd. Išao sam u krevet, plaćući bih zaspao, i molio sam se bogu da me uzme k sebi prije jutra. [...]

Noge su mi se iskrivile. Stojeći u najlakšem položaju, kada su noge razdvojene oko 35 cm, koljena i bedra tada zajedno pritišću, pa noge čine oblik luka koji podupire tijelo. Jedno od zala koje proizlazi iz savijenog položaja nogu je oštećenje krvnih žila. Ozbiljna posljedica nesavršene cirkulacije je sušenje koštane srži. A kosti onda počinju propadati.

U proljeće 1840. počeo sam osjećati neke bolne simptome u desnom ručnom zglobu, što je bila posljedica opće slabosti zglobova uzrokovane radom u tvornicama. Oticanje i bol su se povećali i iako sam imao nalaz liječnika, sve je bilo uzalud. S obzirom da sam izbivao s posla neko vrijeme, a moji izvori prihoda su presušili, bio sam prisiljen otići u bolnicu St Thomas, gdje mi je pruženo puno brige i pažnje. Uskoro je svima koji su me vidjeli postalo očito da ću vrlo brzo izgubiti ili ruku ili život. Kirurzi u bolnici održali su savjetovanje i došli do zaključka da je amputacija apsolutno neophodna. Operiran

KUĆA EUROPSKE POVIJESTI

sam 18. srpnja. Ruka mi je odsječena malo ispod lakta. Propao je i ovaj plan da se izbavim od siromaštva i živim izvan ubožnice.

William Dodd intervjuirao je Johna Reeda, bivšeg zaposlenika Richarda Arkwrighta, u svojoj knjizi „The Factory System: Illustrated” (Prikaz sustava rada u tvornici) (1842.)

John Reed je mladić s tragičnim invaliditetom koji živi u Cromfordu. Ovako je ispričao svoju žalosnu priču: „Počeo sam raditi u tvornici pamuka gospode Arkwright u dobi od devet godina. Tada sam bio jak i zdrav momak, i svi su mi udovi bili zdravi. Isprva sam dobivao plaću od 2 šilinga tjedno za sedamdeset i dva sata rada. Nastavio sam raditi u toj tvornici deset godina, a plaća mi je postupno rasla sve dok nisam imao 6 šilinga i 3 penija tjedno, što je najviša plaća koju sam ikada imao. Postupno sam postajao invalid, sve dok u dobi od devetnaest godina više nisam mogao stajati za strojem i morao sam odustati od posla. Moja ukupna zarada iznosila je oko 130 šilinga, a za tu svotu postao sam očajni bogalj, kao što vidite, i odbacili su me oni koji su ubrali korist od mog rada, bez ijednog novčića.”

Ovo je mladić kojem je priroda očito namijenila da bude krupan čovjek, osakaćen u naponu života, a svi njegovi ovozemaljski izgledi za sreću zauvijek su uništeni! Takvog sam bogalja rijetko kad susreo. Ne može stajati bez štapa u jednoj ruci, a drugom se oslanja na stolicu; noge su mu izokrenute na sve moguće načine. Njegovo je tijelo zakrivljeno od čela do koljena, nalik na slovo C. Ne usuđuje se izaći iz kuće, iako bi mogao; ljudi bulje u njega. Sada uči izrađivati prve dječje cipele i nada se da će u konačnici moći živjeti od tog zanata.

Nekoliko sam se puta prošetao po ovom lijepom i romantičnom mjestu i vidio sam veličanstven dvorac i druge zgrade koje pripadaju obitelji Arkwright. Nisam mogao ne usporediti u svojoj glavi sadašnji život ove bogate obitelji sa skromnim uvjetima života njihova utemeljitelja 1768. Moglo bi se očekivati da će oni koji su na takav način došli do bogatstva i ugleda imati suosjećanja za svoje siromašne bogalje. Kad bi samo bilo potrebno da im ih netko pokaže i ako su do sada promakli njihovoj pažnji, nadao bih se i vjerovao da će zapaziti ovaj slučaj Johna Reeda.

TIM BR. 4

1. **David Bywater** rođen je u Leedsu 1815. godine. Michael Sadler i njegov Odbor Donjeg doma intervjuirali su ga 13. travnja 1832. Objašnjavo je svoje radno vrijeme: „Započinjali smo u jedan sat u ponedjeljak ujutro i radili smo do osam sati, kad je bilo vrijeme za doručak; imali smo pola sata pauze; zatim smo radili do podneva, pa smo imali pola sata za piće; a onda smo prestajali u pola dvanaest navečer radi osvježenja na sat i pol vremena; zatim smo opet radili do doručka, kada smo imali pola sata pauze; nakon toga smo opet radili do 12 sati, vremena za ručak, kad smo imali jedan sat slobodno. Onda smo opet stali u pet sati poslijepodne u utorak na pola sata za piće; zatim smo radili do pola dvanaest, a onda smo predali smjenu do pet sati ujutro u srijedu.” Bywater je tvrdio da je to dovelo do tjelesnih deformacija: „To mi je jako iskrivilo koljena.”

Pitanje: Koliko vam je bilo godina kad ste počeli raditi u noćnoj smjeni u odjelu za rad s parom?

Odgovor: Imao sam skoro 14 godina.

Pitanje: Možete li opisati ovom odboru kakav ste posao obavljali dok ste radili velik broj sati?

Odgovor: Započinjali smo u jedan sat u ponedjeljak ujutro i radili smo do osam sati, kad je bilo vrijeme za doručak; imali smo pola sata pauze; zatim smo radili do podneva, pa smo imali pola sata za piće; a onda smo prestajali u pola dvanaest navečer radi osvježenja na sat i pol vremena; zatim smo opet radili do doručka, kada smo imali pola sata pauze; nakon toga smo opet radili do 12 sati, vremena za ručak, kad smo imali jedan sat slobodno. Onda smo opet stali u pet sati poslijepodne u utorak na pola sata za piće; zatim smo radili do pola dvanaest, a onda smo predali smjenu do pet sati ujutro u srijedu.

Pitanje: Jeste li uopće išli kući?

Odgovor: Ne, spavali smo u tvornici.

Pitanje: Kako ste spavali u tvornici?

Odgovor: Skinuli bismo svu odjeću, osim košulja i otišli bismo u najtopliji dio mlina i zavukli se među najsuše tkanine koje smo našli.

Pitanje: Jeste li jeli stojeći?

Odgovor: Da, stavljali smo svoje košarice na kutije.

Pitanje: Jesu li Vam udovi bili posve zdravi kad ste započeli ovaj dugotrajan i umarajući posao?

Odgovor: Da.

Pitanje: Kako je to utjecalo na Vaše zglobove?

Odgovor: Koljena su mi se jako iskrivila.

Pitanje: Da ste odbili raditi tako puno sati, da ste htjeli raditi samo ograničeni broj sati, bi li Vas zadržali na poslu?

Odgovor: Odmah bio morao ići kući. Odmah bih dobio otkaz.

Pitanje: Jeste li obaviješteni o posljedicama Vašeg svjedočenja?

Odgovor: Nadglednik je rekao mome bratu da, ako dođem u London, da više nikada neću moći raditi, ni ja, ni on. Moj mu je brat odgovorio da on tu ništa ne može; ali mislim da će ga otpustiti kad pri put ne bude odradio posao na zadovoljavajući način. Jer ako cijela obitelj radi na istom mjestu i jedan član nešto pogriješi, cijela obitelj biva otpuštena.

KUĆA EUROPSKE POVIJESTI

2. [Sarah Carpenter](#) bila je kći puhača stakla. Kad je imala osam godina, otac joj je umro i obitelj je morala otići živjeti u ubožnicu u Bristolu. Sarah se kasnije prisjeća: „Brat mi je bio odveden iz ubožnice u Bristolu na isti način kao i mnoga druga djeca – uvijek puna kola. Majka nije znala gdje je brat dvije godine. Odveden je u gluho doba noći bez njezina znanja, a općinski službenici nikada joj nisu htjeli reći gdje je.”

Nakon nekoliko godina i ona je otišla raditi za bratom u mlin Cressbrook: „Obično smo jeli zobenu pogaču. Bila je gusta i gruba. Ta se pogača stavljala u limene posude. Preko nje se prelijevalo mlijeko i voda. To je bio naš doručak i večera. Za ručak smo imali pitu od krumpira s kuhanom slaninom tu i tamo, toliko masnom da smo je jedva mogli jesti iako smo bili dovoljno gladni da pojedemo bilo što. Nikada nije bilo čaja, niti maslaca. Sir i smeđi kruh dobivali smo jednom godišnje. Imali smo pravo na samo tri obroka dnevno iako smo se ustajali u pet sati ujutro i radili do devet navečer.”

U mlinu se kažnjavalo izrazito strogo: „Glavni nadzornik zvao se Thomas Birks, ali nitko ga nikad nije zvao drugačije nego *Tom vrag*. Bio je jako loš čovjek – vlasnik ga je ohrabrivao da maltretira sve radnike, a osobito djecu. Često sam ga viđala kako većim djevojčicama, od sedamnaest ili osamnaest godina, podiže suknje, prebacuje ih preko koljena, a zatim udara rukom u prisutnosti muškaraca i dječaka. Svi su ga se bojali. Nikad nam nije dozvolio ni govoriti. Jednom je gadno pao i svi smo se radovali. Priželjkivali smo da umre.”

Neka od djece pokušala su pobjeći: „Uvijek smo bili zaključani u vrijeme kad mlin nije radio, iz straha da netko od nas ne pobjegne. Jednog dana vrata su ostala otvorena. Charlotte Smith je rekla da će ona biti kolovođa ako je ostali budu slijedili. Izašla je, ali je nitko nije slijedio. Vlasnik je saznao za to i poslao da je nađu. Uzeo je nož za rezanje mesa, zgrabio je za kosu i odrezao joj kosu skoro do kože. Imali su naviku rezati kosu svima koje bi zatekli da razgovaraju s nekim od momaka. Ovo brijanje glava bilo je užasna kazna. Nje smo se više bojati nego bilo čega drugoga jer djevojke su ponosne na svoju kosu.”

Sarah Carpenter intervjuirao je James Rayner Stephens u ljeto 1849. Priča o Sarahinu životu i radu u mlinu Cressbrook dok je bila dijete objavljena je u *The Ashton Chronicle* 23. lipnja 1849.

TIM BR. 5

ISJEČCI IZ KNJIGE - A Memoir of Robert Blincoe (Sjećanja Roberta Blincoea) (1828.)

U ljeto 1799. kružila je glasina da će biti sklopljen sporazum između crkvenih čelnika i nadglednika ubožnice St. Pancras te vlasnika velike tvornice pamuka u blizini Nottinghama. Djeci je rečeno da će ih pretvoriti u dame i gospodu kad dođu u tvornicu: da će ih hraniti pečenom govedinom i pudingom od šljiva, da će smjeti jahati gospodareve konje, da će imati srebrne satove i mnogo novca u džepovima. U kolovozu 1799. osmero dječaka i djevojčica, koji su tada bili ili se smatrali sedmogodišnjacima, postali su općinski naučnici do svoje dvadesetprve godine. [...]

Mladi došljaci uvedeni su u prostranu sobu s dugačkim, uskim stolovima i drvenim klupama. Naređeno im je da sjednu za te stolove - dječaci i djevojčice odvojeno. Večera koju su im servirali sastojala se od mliječne kaše, izrazito plavičastog izgleda! Kruh je bio djelomično od raži, vrlo taman i toliko mekan da su ga jedva mogli gutati jer im se lijepio za zube. „Gdje je naša pečena govedina i puding od šljiva”, upitao je sam sebe.

Stigli su naučnici iz tvornice. Dječaci su nosili samo košulje i hlače. Njihove grubo tkane košulje bile su posve raskopčane oko vrata, a kosa im je izgledala tako kao da ju je češalj rijetko dotakao, ako ikada! Djevojke, kao i dječaci, nisu imale ni cipele ni čarape. Kad su prvi put ulazili, neki od starih naučnika pogledali su došljake, ali velika većina njih prvo je pogledom tražila večeru, koja se sastojala od mladih krumpira, raspoređenih na vratima otvora koja su vodila iz kuhinje u zajedničku prostoriju.

Na stolovima nisu bili rasprostrti stolnjaci, na koje su došljaci navikli u ubožnici – nije bilo tanjura, noževi, ni vilica. Na znak naučnici su pojurili prema tim vratima i svaki je u prolazu dobio svoju porciju i otišao na svoje mjesto za stolom. Blincoe je bio zatečen kad je vidio da su dječaci izvukli prednji dio košulje i držeći ga objema rukama u njega dobili vruće kuhane krumpire predviđene za večeru. Djevojke su, manje nepristojno, zadigle svoje prljave, masne pregače, koje su bile zasićene masnoćom i prljavštinom, i nakon što su dobile ono što ih slijedi, razbježale su se što su dalje mogle, na svoja mjesta, gdje je s velikim apetitom svaka radnica žvakala svoj obrok i činilo se da željno očima traži komad više. Zatim je gladna četa potrčala prema stolovima došljaka i pohlepno proždrla svaku mrvicu kruha i svaku grudicu kaša koja je preostala. [...]

Do sobe u koju su smješteni Blincoe i još nekoliko dječaka vodila su dva kraka stepenica. Kreveti su nalikovali na kolijevke, napravljene na dva kata uokrug cijele sobe. Naučnici su spavali po dvoje u krevetu. Upravitelj je pozvao došljake k sebi i dodijelio svakome njegov krevet i odredio s kime će ga dijeliti krevet, ne dopuštajući pri tome da dvoje novih došljaka spavaju zajedno. Dječak s kojim je Blincoe trebao dijeliti krevet, žustro se svukao i bez ikakve molitve ili ičega drugog zaspao prije nego se Blincoe stigao svući. Kad se uvukao u krevet, od smrada zamašćene odjeće i masne kože njegova pospana druga gotovo da mu je pozlilo. [...]

Blincoe je raspoređen u sobu koju je nadgledao čovjek po imenu Smith. Prvi zadatak koji mu je bio dodijeljen bio je da skuplja razbacani pamuk koji je pao na pod. Činilo se da nema lakšeg zadatka i vrijedno je prionuo na posao, iako je bio potpuno užasnut radom i bukom strojeva, a dosta su mu smetali prašina i ispušna cijev, od čega se već napola gušio. Nenaudio na smrad, uskoro mu je pozlilo, a zbog stalne pognutosti boljela su ga leđa. Stoga si je Blincoe uzeo slobodu da sjedne, ali uskoro je otkrio da je takav pristup strogo zabranjen u tvornicama pamuka. Smith, njegov nadglednik na tom zadatku, rekao mu je da stalno mora biti na nogama. To je i učinio, do dvanaest sati, odnosno stajao je šest i pol sati bez ikakve stanke.

KUĆA EUROPSKE POVIJESTI

Nakon obavljanja opisanog posla, Blincoe je bio promaknut na važnije radno mjesto sukaoca. Budući da je bio niskog rasta i nije mogao dohvatiti svoje radno mjesto stojeći na podu, stavili su ga na komad opeke. Uza sav trud nije uspijevaio držati korak sa strojem. Uzalud je siroto dijete tvrdilo da se jednostavno ne može kretati brže. Nadglednik ga je tukao, i to žestoko. Kao i ostali naučnici, Blincoe je potpuno ovisio o milosti nadglednika, za koje je otkrio da su općenito govoreći bili hrpa brutalnih, bijesnih, nepismenih grubijana. Blincoe se požalio g. Bakeru, rukovoditelju, a ovaj mu je odgovorio: „pošteno radi svoj posao i nećeš dobivati batine”. Nadglednik koji je bio zadužen za njega morao je u određenom roku obaviti određenu količinu posla. Ako svako dijete nije obavilo dodijeljeni zadatak, nadglednika se krivilo za to i bivao je otpušten.

Kovač po imenu William Palfrey, koji je živio u Littonu, radio je u prostoriji ispod Blincove. Jako su ga ometali krikovi i jauci dječaka. Prema Blincovim riječima ljudska je krv često kapala s gornjeg na donji kat. Kad više nije mogao slušati dječje urlike, Palfrey bi zakucao o pod, tako snažno da su se daske podigle, i povikao bi „Sramota! Dovraga! Ubijate li djecu?” Ovakvim čovječnim ponašanjem kovač je bio moralna vertikalna usred okrutnosti brutalnih nadglednika dokle god je radio u tvornici. Ali on je odlazio kući u sedam sati i čim su Woodward, Merrick i Charnock shvatili da je Palfrey otišao, mlatili su naučnike do besvijesti. [...]

Djevojčica po imenu Mary Richards, koju se smatralo izrazito privlačnom kad je otišla iz ubožnice s nepunih deset godina, radila je na tkalačkom stanu ispod kojeg se, na otprilike stopu iznad poda, nalazilo vodoravno vratilo koje je okretalo razboj stroja. Jedne večeri vratilo joj je zahvatio pregaču. U trenutku je poteglo sirotu djevojčicu velikom snagom i srušilo je na tlo. Očajno je zapomagala! Blincoe je potrčao prema njoj, ali mogao je samo ostati užasnut i bespomoćan svjedok ove stravične scene. Vidio je kako je vratilo vrtilo djevojčicu, slušao je pucanje njezinih kostiju ruku, nogu, bedara, ... činilo se kao da se raspadaju na atome dok ju je stroj vrtio i vukao njezino tjelešće sve bliže k sebi, krv je šikljala po okviru stroja i razlijevala se po podu, glava joj se činila potpuno smrskana; na kraju se njezino osakaćeno tijelo tako brzo zaglavilo između vratila i poda da se i glavno vratilo zaustavilo jer se razina vode spustila, a kotači su se slobodno okretali. Kad su je izvukli, sve su joj kosti bile slomljene, a glava užasno nagnječena. Odnijeli su je bez znakova života.

